

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի Ր Ե Պ Ի Ր

ՔԱՂԱՅԱՆ, ԵՐԿՐՈՐԴ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԼՈՒՆՏՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կաթնիկ զուգուշ 100 :

Այս Լուսաբերը ամեն շաբաթ օրերը կը հրատարակուի :

Պօշխան գուրս գացած Լուսաբերներուն փոխադրին ծախքը առնողին ջրայ է :

Իր շաբին համար շուր մը հրատարակեց ու շոքը տխրի ջնարի 40 փարսյ :

Երրորդից ցրոց ծանուցումը ձրի է :

Դուրսէն եկած շաբաթներուն փոխադրին ծախքը տխրի ջնարի է :

ՔԱՂԱՅԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՆՏՐ

ՊՕԼԻՍ 30 ՅՈՒՆԻՍ

Լուսաբերութեան վճարող գերազանց տոնակներն նախագահ բարձրագոյն տի. ֆաթ փաշային տղան տղնուաշուք (Նուսրէ) պէյը, որ ժամանակէ մը ի վեր Լուսաբերութեան քանի մը կողմերը պարտեալ ըլլալով էր, ամսույ 10 ին երեքշաբթի օրը Քաղաքի շոգենաւով մայրաքաղաքը հասաւ :

— Նշանները Պ. Լուսաբ. հաճ. ծախքին մեծնելը պատմեցինք : Լուսաբ. օտանտեան մեծագոր տէրութեան թէ կոտորակներու պարտքը ներգրաւ է թէ ուրիշ ծովագետաց քաղաքները երթեալ կուտին ընդ 17 կողմ շոգենաւով հաղորդուած թիւն ունէր : որոց 12 հաւոր կայսերական նաւարանին, և 5 հաւոր մեծագոր տէրութեան բարձրագոյն ծան նախարարներուն էին : Պ. Լուսաբ. հաճ. ծախքին մեծնելովը այս երկու կողմ շոգենաւներուն տեսչութիւնը իրարմէ բաժնուեցաւ : և Պ. Լուսաբ. հաճ. ծախքը շոգենաւներուն հաղորդուած ան ունեցեալ : Լուսաբ. 8 ին երեք կայսերական հրամանագրով մը կայսերական կան նաւարանին 12 նաւերուն գերազանց տեսչութեան տնօրէնեցաւ իման օգտին նախագահ մեծագոր Պ. Լուսաբ. և կարգադրի և ստորակարգեալ տեսչութեան տնօրէնեցաւ յարգապատիւ (նախն աղայի) Գրիգորեան : Լուսաբ. պատիւ հայազորի անձը, որ տակէց առաջ բարձրագոյն գրան թարգմանութեան գիււանին խորհրդական անդամներէն էր, այս տակէթով իման օգտին գիււանին խորհրդական անդամ անուանեցաւ :

— Քաղաքի գեղ եղած գողութիւնները, և գողութեան բռնութիւն անցածները պատմեցինք : Լուսաբ. գաղութը համար ոստիկանութեան գերազանց տեսչութեամբ քննիչ ժողովը մը գործը վերցաւ : որուն մէջն էն Պ. Տէ Չիլիկեան և Պ. Վարդապետի Լուսաբ. ցանկը :

— Ինչի սերանիցի մէկ մը ծամբոյր գողութեան համար անցադիր առնելու երթալով իր փոխականը շուրջուց. ուրուն մէջ ուր ծնած ըլլալը և մեծագոր տէրութեան հպատակ ըլլալը գործած էր : Լուսաբ. որ քիչ մը շատեկէ սպառնել հարկ տխրի ըլլալ, ուրիշ փոխական մը հանեց. որուն մէջ գրովն էր թէ այն մարդը յունաց տէրութեան հը պատակ է : Պ. Չիլիկեան ստոր ըսաւ. ծոցը բնութէ նայէ. ուրիշ տէրութեան պատակ ըլլալը փոխական մը ունի մի : Սարգսը տեսնելով որ բանը այնպէս և չի կրնար ծածկել. չէ

ըսելէն ետքը պատմեց թէ ինչ ծամբոյր բռնութեան երկու փոխական մէկէն առնելու. որ մէկը չի բանի նէ միւսը բանեցնէ : Չեմք գիտեր թէ այս մարդը ծամբոյրն է. կամ թէ ազգի մը քննելու համար պահեցին :

— Իրմիւրու արշալոյս արարաբեան պատուական լրագիրը յուլիսի 6 ին հրատարակած թերթին առաջին յօդուածովը՝ սուրբ Լուսաբ. մի ուստատեղեաց փայ ֆր. Լուսաբ. քանի մը օրեր յարուցած վէճին համար կը խօսի. և երկու նախարար տեսչականը կը պատմէ. որոց մէկը յորինած է Տ. Լուսաբ. Պօշ. գողութեան քահանայ, երբոր քահանայ ըլլալէն առաջ ֆրանսիացի կառավարութեան յանձնարարութեամբը սուրբ Լուսաբ. մը ծանապարհորդութիւն ըրաւ. և տարած է ի փառքը, 1850 թուին : Սուրբ Լուսաբ. անոր պատասխանը նշանէր գողութեան. որ մէկ յայն մը չինած է : Լուսաբ. « վերապատուելի Լուսաբ. Պօշ. հրատարակած տեսարանը չի կրցանք ստանալ. քանզի կ'երեւի թէ հեղինակը, չեմք գիտեր ինչ պատճառաւ. դուրս տըռած օրինակները ժողովը է՝ որչափ որ կըրցեր է. և չուղեր այսուհետեւ տարածել զանոնք » : Լուսաբ. Պօշ. այս խօսքը արշալոյս մէջ կարգադրով մեղի կը գրէ. « արշալոյս տուած ըսրը բուրովին սխալ է. և անոր օրինակը չի գրուել երկու պատճառը այս է որ, որքան օրինակներ որ Գրիգորեան եկած են նէ, որ հարկերի չափ կային, իմա կրնար լուսաբ. գէտ ամենն ալ հասածին պէս ծախուել են : Գրեք եմ՝ որ ուրիշ օրինակներ ալ իրկին. և թէ որ կ'ուզէր նէ՝ երբ որ գան նէ ձեզի կը ծանուցանեմ : Ինչիւր օրէ օր հաստատակց կարծեաց առաջը աւելի կարելորութիւն մը կ'առնէ. ինչպէս որ օտանտեան տէրութեան և ֆրանսիացի կառավարութեան առաջն ալ : . . . և որովհետեւ յիշեալ կրկին տէրութիւնները ասոր վրայ կը խօսին, ուրիշներուն խօսիլը պարագայ աշխատութիւն մըն է » : Լուսաբ. համար մենք ալ մինչեւ հիմա այս երեւելի խնդրոյ վրայ չեմք խօսած. և ասկէց ետքն ալ խօսելու գիտաւարութիւն չունինք, մինչեւ որ յունաց և ֆրանսիացիներուն յետկարներուն (սենեաններուն) և մէջ բերած պատճառներուն նայելով մեծագոր տէրութեան բարձրագոյն գողութեան, որուն իշխանութեանը տակն են սրբութեան ուստատեղեքը, իւր վիճիւր տայ :

ԵՐԿՐՈՐԴ ԼՈՒՆՏՐ

ԳԱՐՁԱԼ : Սէկ հանդիսաւոր օր մը Տիմոն քաղաքը մէկ մարդ մը բազմութեան մէջ ինչքէ հասարակապետութեան պառս : Լուսաբ. հետոյն զինուոր մը եկաւ մարդը բռնեց, ստիպեց որ հետը գայ

մինչեւ ոստիկանութեան կայարանը : Լուսաբ. միջոցին ուրիշ մէկը մտաւ, և բռնուածը աղաթել կ'ուզէր. բռնելով թէ՛ երկրիս հրատարակութիւնը հիմա հասարակապետութիւն է. և այս մարդը ուրիշ մէկ բան մը ըսած չլլալով սահմանադրութեան դէմ յանցանք մը ըրած չէ. ոստիկանութեան կայարանը երթալու չի պարտաւորի : Օրինուորը այս միջոցին ըսաւ. դուք անգամ մը հայէ որ գրապանակը (տէֆտէր քէսէսին) վրայ է մի : Սարգսը կը նայի որ գրապանակը յիշուի անպայտ եղեր է : Օրինուորը կ'ըսէ. այս մարդը գրապանակը առաւ, և բանը չիսթի բերելու և ըրածը ան ծանօթ մնալու համար այս ձայնը հանեց. եկուր ոստիկանութեան կայարանը, և բանին տուրք հան կը հասկնան : Սարգսը կը հարկադրուի զինուորին և հասարակապետութեան հետ երթալու : հոն գրապանակը հասարակապետականին հանել կուտան և տիւրօք կուտան : Կրտսի որ այն առնեն ի վեր մէկը ինչքէ հասարակապետութեան ըսելու պէս մէկ մը ձեռքը գրապանը (ձէպը) կը տանի, չլլալ որ հասարակապետութիւնը առաջնայն պէս իր գրապանին վրայ փաստակարար աղբեղութիւն մը ըրած և գրապանը թէ թեւցուցած ըլլայ :

ԱՆԳՈՒՆ : Բարեկուսաց հրուանդանին ներքերը բնակող քաղաքներուն հետ ինչիւրից տէրութեան կուտը տակաւին կը շարունակէ : Ինչիւր թէպէտ օգնական զօրք իրկուեցան. որ հոն հասեր են. և կրէհէմ 'ս Գառն դուրս են, Պ. Սոմերսէր զօրապետին հետ խօսք մէկ ընելու համար թէ պատերազմելու ինչ ծամբոյր բռնութեան : Քաղաքի մը անգամ քաղաքներուն հետ զարնուեցան. և քաղաքը ամեն անգամին փնտրեցին : Սիւրբ Սիւր Օմայթ գաւառապետին երթալու գիրքը կարողացան ձեռք ձգելու : Գաւառապետը ամեն կողմ զօրք կը իրկէ. որ թըշնամիները կարող չըլլան աչք բանալու և միաբանելու : Սոմերսէր զօրապետը շատ կարօտութիւն ունի զօրաց. ուստի կայէքսը (հիլլանտեր) գողութիւն աւոր հրամանին տակը մտաւ :

— Երկէց ժամանակ մը առաջ, 1850 տեսչութեան մէջ, Հոռոմայ հայրապետը Ինչիւր թէպէտ մէջ բանի մը եկեղեցական վիճակներ որոշելով անոնց եպիսկոպոսները դրաւ, և Լիբրատ (Լուսաբ. եպիսկոպոսն ալ կարգինալ ընելով) Լուսաբ. միջոցին արքեպիսկոպոս անուանեց. որ Եստուայի մէկ թաղին պէս բան մըն է : Լուսաբ. որովհետեւ բոլոր Ինչիւր թէպէտ մէջ արքեպիսկոպոսները ինչիւրից թագուհին կ'անուանեն, ուստի հոռոմայաններուն վրայ Հոռոմայու քահանայապետին վի

ճակաւոր եպիսկոպոսներ անուանելը ինչիւրից կառավարուէ անանկ եկաւ որ գրեմն իշխանաւոր մը թագուհայն յատկացեալ իշխանութեանը ձեռք կը զարնէ : Սուրբ պապին այս կարգադրութիւնը Ինչիւր թէպէտ մէջ իմացուած ժամանակէն սկսեալով Ինչիւր թէպէտ մէջ ամեն կողմէն թագաւորին անգրագիտները կը իրկուէին, որպէս զի դուրսէն եկած ասանկ կարգադրութիւն մը որ Ինչիւր թէպէտ մէջ թագաւորական իրաւանցը կը դուրս, խափանուի : Լուսաբ. համար պաշտօնեցի նախագահը ըստ ՂՕՏՆ Ուստի մէկ օրէնք մը պատրաստեց առաջարկելու, որպէս զի ասկէց ետքը պապին այս կերպ հրամանները և կարգադրութիւնները Ինչիւր թէպէտ մէջ չի բանի : Սակայն բոլոր ինչիւրիցները համաձայն չէին այն կարծիքին վրայ, թէ պապին կարգադրութիւնը ինչիւրից թագաւորական իրաւանցը կը դուրս : Ինչիւր թէպէտ մէջ և Լուսաբ. հոռոմայաններէն զատ Լիբրատ օտարաշահաւորներն (նոն — քոմֆորմիտներն) ալ պապին կարգադրութեան մէջ թագաւորութեան օրինաց դէմ բան մը չէին տեսներ, ատենակալներուն մէջ չէին ալ ոմանք ըստ ՂՕՏՆ Ուստիին հրատարակած օրինաց առաջարկութիւնը իրեւ հոռոմայաններուն դէմ հարկուած մը կարծելով չէին հաւանք : Լուսաբ. տեսնակալաց մեծագոյն մասին հաւանութիւնը ըստ Ուստիին հետ ըլլալով, օրինաց առաջարկութիւնը ըստ սովորութեան երեք անգամ խորհրդարանին մէջ կարգադրուէին և որդարութեան ետքը ընդունուեցաւ (յուլիս 8 ին. յուլիս 26) : Լուսաբ. սկսին հրատարակած և ատենակալներուն ընդունած առաջարկութիւնը հետեւեալ յօդուածներուն մէջ կը պարունակի :

Ա. Հոռոմայէն եկած ամեն հրուկապետները կոնգրակներն ու առաքելական նամակները, և ասոնցմով արըռուած ամեն իրաւաբանութիւններն, իշխանութիւնն, առաքելութիւնն ու պատուականներ օրէնքէ դուրս և անվաւեր են, պէտք են անանկ ըլլալ, և այնպէս պէտք են համարուիլ :

Բ. Թէ որ մէկը այս օրէնքը հաստատուէին ետեւ Հոռոմայու եպիսկոպոսին կամ հոռոմայան աթոռին նամակները կամ կոնգրակ կամ հրովարտակը, որոնցմով Լիբրատի մէջ արքեպիսկոպոս, եպիսկոպոս կամ տասնապետ մը կը հաստատուէ, կ'ընդունի, կը հրատարակէ կամ կը գործածէ, կամ օրէնքէն իշխանութիւն տրուած անձներէն զատ մէկը տէրութեան գաւառներուն մէկուն արքեպիսկոպոսութեան կամ եպիսկոպոսութեան պատուանուն տայ կամ ընդունի կամ գործածէ, ամեն մէկ այսպիսի յանցանքի համար այս օրէնքը հաստատուէին

կուտայ մեղի՝ որ այս մարդաթուին մե-
ջ անոնք նշանակուած չեն։ Հայերը
բարբոթին համարանքէ դուրս ձգուած
չմը կարծեր . ուստի կը կատարեմք ,
գուցէ այն երկիրները գտնուող հայե-
րը զերեւեք իբրեւ առանձին ազգ մը
ցուցուցած չըլլային՝ համարանքին
ուրիշ ազգի հետ խառնուած է։ Սա-
ճառիսամանի հայերուն մեծ մասը ար-
գէն մահառ ազգին հետ խառնուած
է ազգութիւններն կորսնցուցած ըլլա-
նին գիտեմք . բայց Պաշտօնօրէնի և Սու-
լալայի և Էմպէրիի հայերը ինչ ե-
ղան որ համարանքին այս աշխարհամար
մարդաթիւն մէջ չկայ , առիկայ չեմք
կրնար գուշակել։

— Սեխաբերի կամը վերջին որոշ-
մամբ մըձուգար՝ Կոստանդնուպօլիս
խրկուելու գետական որոշուեցաւ։ Կըս-
վի որ , Սեխաբերի Ռաիսի կամն ալ ,
որ գերմանական դաշնակցութե կող-
մանէ գործակատար խրկուած էր Հո-
լանդացի , Լապերիայի կայսեր կողմէն
գետականական գործով ուսուցող Պետր-
բուրգ մայրաքաղաքը պիտի երթայ։

Կառավարութիւնը հրամանագիր
մը հանեց , որով ազգային պահպան
զօրք Լապերիայի տեղութեան որ եր-
կիրները կան նէ պիտի լուծուին։

Յիշեմք լամպափոխները Լապեր-
իայի կառավարութեան առաջարկե-
ցին որ 60 միլիօն ֆլորին (գրեթէ
1200 հազար քէսէ ստակ) փոխ առնէ
իրենցմէ . և պայմաններուն վրայօր
պէտք եղած խօսքերը այս մօտերս կը
լմանան։

Սեքեւերի իշխանը Լապերիայի եր-
կիրը գարծած է։ Հաստիք կարծիք
ընին թէ կայսրը կանչելու առաւ է
տիկայ . և ասոր իշխանութեամբ
ըր կառավարութեան հիմնական վի-
ճակին երեւելի փոփոխութիւն պիտի
ըլլայ։ Սիկայ քանի մը օրագիրեր ալ
հաստատեցին։ Սեքեւերի վիճակի
օրագիրը կը հրատարակէ որ այս կար-
ծիքը բարբոթին անհիմն է . և Սեքեւ-
երի իշխանին Լապերիա գալը կառա-
վարութեան գործոց հետ բնաւ յարա-
բերութիւն մը չունի։ Սիկայն այս
սուտ լուծած կարծիքը բռնելու ալ ա-
ռիթ մը եղաւ անցածները։ Սեքեւ-
երի իշխանը պետութեան երեւելի
անձանց մէկուն նամակ մը գրեց էր .
որուն մէջ Սառաիստանի և բոլոր Լա-
պերիայի գեպքերուն վրայ իրեն հա-
տու խորհրդածութիւնները ընելով կը
սէր . խորհրդականաց ատենին մե-
ծագոյն մասը կայսեր կողմը ըլլալու
են . և մէկ օրէնք մը գնել պէտք ըլլայ
նէ՝ այն օրէնքը չէ թէ խորհրդական-
ները կայսեր , այլ կայսրը խորհրդական-
ներուն առաջարկելու է . և խորհրդ-
դականները ասոր վրայ խորհելով վեր-
ջին որոշումին կայսեր իմացունելու
են , որ այն ալ իր վճռովը հաստատէ։
Լսանի չըլլայ նէ՝ բան առաջ չերթար
կամ ծանր առաջ կերթայ կ'ըսէր։ Թող-
թակցից ասոր մեծապէս հաւանութի-
ուած էր . և այս նամակներուն եր-
կուքն ալ հրատարակուած է։ Եւ ո-
րովհետեւ այս բանս հիմնական փոփո-
խութիւն մըն է , Սեքեւերի ասանկ
փոփոխութիւններ ընելու համար կան-
չուած է ըսողները իրենց կարծիքին
հիմն կը բռնէին առիկայ։ Բայց Սե-
քեւերի իշխանը կանչուելով եկած չէ։

ՍԱՌՏԵՆԻՍԱ։ Դուրիսէն է՞ք քը մն-
ալան անուն Սալայի օրագրոյն գրուած
նամակի մը մէջ հետեւեալ հաստա-
ծը կը կարդացուի։ « Զայն մը ելած
է , որ հաստատութիւն առնել կ'սկը-
սի . և որքան որ արտադր բան մը
կ'երեւի ալ նէ՝ պէտք է որ քեզի իմա-
ցնեմ։ Կ'ըսուի որ պաշտօնէից խոր-
հրդարանը կը խորհի Սառաիստի կող-
մէն ինկիլիզներուն ծախել , և այս խոր-

հորդը թեթեւութեամբ մը ձեռք
առնուած չէ։ Եւ ասոր պատճառը
կամ պատճառանքը այն է որ Սառ-
աիստի կողմին եկամուտը ծախքէն քիչ
է։ . . . Ինչի հարցընես նէ՝ ես աւե-
լի կը կարծեմ որ Սառաիստի թա-
գաւորական ըլլալը հիմնական դարձ-
ուածքներուն նկատմամբ չափազանց
բան մը կ'երեւի »։

Եւս վերջին հաստատոյս վրայ
գիտնալ պէտք է որ , ինչմանթի տե-
րութիւնը որուն մասնէ Սառաիստի ,
թէպէտ միապետական է , բայց Լա-
պերիայի տեղութեան հետ բացուած
խաղաղական պատերազմը ինչմանթի
համար ձախող կ'ըլլայ մը լմանալէն
ի վեր յայտնապէս դէպ ի հասարա-
կապետութիւն միտում մը կը ցուցը-
նէ . և այս բանիս հակառակ են սառ-
աիստից , և ամենքն ալ կործմար
դիկ և շատեր ըլլալուն համար պաշ-
տօնէյները որ գրեթէ ամեն ալ հա-
տարակապետական են , իրենց խոր-
հորդը խաղաղութեան կարող ըլլալէն կը
վստենան . անոր համար կ'ուզեն Սառ-
աիստի մեծութիւնը , որ իրենց խոր-
հորդը առանց կատարածանց առաջ
տանին։ Հասարակապետութիւնը թէ
որ ինչմանթի մէջ առաջ երթալու
համար հարկ կ'ըլլայ ասանկ ընդար-
ձակ և բազմաճիւղ կղզի մը ձեռքէ
հանելու նէ , որ զիրքին համար ճե-
նօլայի գիմայը ըլլալով ծովուն կողմա-
նէ ինչմանթի տեղութեան գրեթէ
նախադուռն է , հասարակապետու-
թիւնը այս տեղութեան մէջ աղէկ և
բարեխաղ սկզբնաւորութիւն մը ը-
լած չըլլար։

Ը.Օ.Գ.Ե.Յ.Ի.Ն

Լապերիայի գերագոյն ժողովը՝ որ չորս
տարուանէ ի վեր կը շարունակուի մե-
ծափառ ինքնակալ Սուլթան Լապերի-
այի բարեբաղդ արքային առաւ
արտօնութեամբ և շնորհիւ . աղբիս
ըրութեան համար մեծ երջանկութիւն
է արդարեւ , որով միշտ ազգերին յա-
րատեւ շարժման մէջ է՝ բարի նպատա-
կաւ հասնելու այն լաւութեանց՝ որ
ուսմամբ և քաղաքական կրթութեամբ
ձեռք կը բերուի , որ ոչ միայն մեր
պոլսեցի ժողովուրդը տեսնալու կը
ցանկանայ , այլեւ մեր Հայաստանի ժո-
ղովուրդը ուսմամբ և բարեկրթութե-
ամբ զարգացնելու բարեք միջոց-
ները՝ որոնք կ'ըլլան նէ , առանց զան-
ցառութեան ի գործ դնելու կը հե-
տեւին ըստ տեղւոյն և ըստ ժամա-
նակին։

Ինչպէս Հայաստանի մէջ պիտի ե-
րեւելին Սոյ գաւառն էր , որ շատ
նորիններէ ի վեր զանապէս անկար-
գութեանց և թշուառութեանց մէջ
էր անօրէն և աստուած մարաց բո-
նաւորութեան հոյակապ . նոյնպէս որքա՛ն
լապերիայի հոյակապ և հոյակաւոր վան-
քը և անոր վանական միաբանութիւն-
ը , և այն կողմերը գտնուած ուրիշ
վանքերն ալ , ժողովուրդին ալ ոչինչ ե-
ղեւնագործ բարբարոս մարաց ձեռք
գերի դարձած էին։

Լապերիայի և վանահայր , քահա-
նայք և ժողովուրդք ամենը մէկանց մի
և նոյն դժբաղդութեան մէջ կը տան-
ջուէին։ Ուստի և չէին կարող հոգալ
մէկմէկ . ոչ ժողովուրդը իւր ասպրաւ-
տը առանց նեղութեան կրնար ստա-
նալ , և ոչ հոգեւորականը կրնային ժո-
ղովուրդին հոգեւոր և մարմնաւոր օգ-
ուիցը համար աշխատիլ , ու անմեղ որ-
դայց բարեկրթութեան և ուսման
պիտոյքը հոգալ։

Երբեք տարի կայ որ այս վիճակը
փոխուեցաւ , մեծազօր արքային հա-
րական խնամքը , և բարձրադասիւ
նախարարաց արթուն հսկողութեամբ
բը , անօրէն մարք պակեցան , դադա-

րեցան իրենց զնապար չարագոր-
ծութենէն , երկիրը հանդարտեցաւ ,
և ժողովուրդը ստացաւ իւր կենաց ,
ընչից և պատուոյն ապահովութիւն .
ուստի և Հայաստանի ժողովուրդը հա-
մար սակե մեծ փափաքելի շնորհք չէր
կրնար ըլլար , որ այնպէս անմահ և ա-
նեղիւղ կրնան ապրիլ և աշխատիլ։
Լապերիայի յառաջագիմութեան համար
այս մասին այն կողմերը գտնուող ա-
ռաջնորդաց , վանահայրք և հոգեւո-
րականաց պարտաւորութիւններն ալ
չատցան , որպէս զի ամենայն փութով
և սիրով ժողովուրդը խաղաղութեանը
և դպրոցաց յառաջանալուն աշխա-
տին։

Բայց զի այս կերպ աշխատութիւն-
ները պէտք է աւելի նուրբ դիտողու-
թեամբ ի գործ դրուին . և այն գա-
ւառին ժողովուրդը օգուտին համար հար-
կաւոր տնօրէնութիւններ ըլլան , և
օգտակար կանոններ սահմանուին , որ
աղբին յոյսը պարապը չէլէ . սրբազան
Պատրիարքը հոգեւոր և աղբային ժո-
ղովական քանչաշահին իրազգասիրու-
թենէ շարժեալ , կամեցան կարեկից և
օգնական ըլլալ գործակցութեամբ թէ
որքոյ Կարապետի վանական միաբա-
նութեան բարեկարգութեամբ պաշ-
ճառանալուն , թէ ուսման և կրթու-
թեան այն գաւառին մէջ տարածե-
լուն։

Եւ ահա այս պատճառաւ նախնի
գերագաւառ ժողովականաց ասանկ
անգամ մը ֆիզիկայ Պողոս պատուե-
լին իւր ծերութեամբն ու տկար մարմ-
նով փութաց գնաց Սուլթան աղբային
ժողովը կողմանէ , որպէս զի վանքին
վիճակը , ժողովուրդը կայսրութիւնը և
դպրոցաց պիտոյքը լաւ և ի մօտոյ
քննէ և իմացնէ աղբին։

Պողոս պատուելին , որ աղբիս բա-
րեւառութեանը ցանկացող ճշմարիտ
աղբաւէր և հաւատարիմ անձ մըն է ,
չնայելով իր անձնական տկարութեա-
նը , կապարեց ամենայն սիրով աղբին
հրամանը միանգամայն վանքին բարե-
կարգութեան և հասարակաց օգուտին
համար ծառայելով . ան իւր նուրբ դի-
տողութեամբ և աղբարարութեամբ
ինչ օրինադրութիւն որ պէտք էր՝ ի
գիր արձանագոյց . ու վերտօն մայ-
րաքաղաքը գառնալով՝ անձամբ ներ-
կայացաւ գերագոյն ժողովին և առա-
ջարկեց , ուստի աղբային ժողովն ալ
լաւ քննութիւն ընելով այն նիւթոյ
վրայ խորհրդակցութեամբ ֆիզիկայ
պատուելին , սուրբ Կարապետի վա-
նաց և անոր վիճակին վերաբերեալ
բարեկարգութեանց կանոնները յօրի-
նեց քսան և երկու յօդուած , և աղ-
բային կնքով և ստորագրութեամբ վա-
ւերացուց։

Կերագոյն ժողովը իւր հաճութե-
պէս կանոնադրութեան գործադրութիւն
հաստատուն ընելու համար տաճկերե-
նի թարգմանելով ներկայացուց բարձ-
րագոյն դրան , ինքերկու նորին հաս-
տատութեանը համար տեղութեամբ բարձ-
րաշունչ հրամանը , ուստի բարձրա-
գոյն դուռն ալ արժան դատելով օ-
գոտապատ ինքնակալին ներկայացուց ,
որ և ամբողջ կարգաւով՝ և մշտնջե-
ւոր հաստատութեանը հաճելով բարձ-
րագաւառ փոխարքային հրաման խոր-
կեց , որուն յատուկ հրամանագրով և
այլ յանձնարարական նամակներով
նոյն կանոնադրութիւնը ֆիզիկայ պա-
տուելին առաւ գնաց ի Սուլթան հա-
ւանութեամբ դատաւորաց գաւառին
հաստատեց այն մեծահոգի վանքին
մէջ ժողովով , ու բոլոր վիճակին մէջ
տեղ տեղ ալ մասնաւոր կարգադրու-
թիւններ ընելով , տարւոյ մը չափ ևս
կեցաւ . որով ընդ ամենը ֆիզիկային
կրկին երթալ գալը ու այն գաւառին
և վանքին համար ըրած աղբաւէրա-
կան աշխատութիւնները երեսուն և

երկու տմիս տեւեցին . սակայն իւր
անձնական տկարութիւնը ծանրանա-
լով՝ զինքը բժշկական դարմանոց յոյժ
կարօտ բաւ . վանքոյ հարկադրեցաւ
Պօլիս մնալու երկրորդ անգամ գալուն
1859 մայիս 10։

Վանական միաբանութիւնը զայս
կանոնական օրինաց գործադրութիւնը
սիրով և շնորհակալութեամբ ընդուն-
եց , ուստի և ի միամտութիւն գե-
րագոյն ժողովին ստորագրութեամբ
հաստատեց , որ առանց պատճառա-
նաց ի գործ դրուին ամեն կանոնները
որ պղտիկ ու անհիմն բան չէր , այլ
մեծ և աղբային գործ , որ սկիզբէն
քիչ մը ժամանակ ի գործ դրուեցաւ ,
և բարեկարգութեան համբաւը այս
և այն կողմերը տարածեցաւ։

Եւս ամենայնիւ աղբային գե-
րագոյն ժողովը մտադիր էր՝ այս կա-
նոնադրութեանց միջոցով՝ անոնց աղ-
բօքուտ աշխատութիւնները տեսնել ,
գաւառին ժողովուրդը բարեացը ձե-
ռնուտ ըլլալով՝ և իւրաքանչիւր թե-
մերը դպրոցներ հաստատելով , բայց
զի այն վաւերացեալ օրինադրութիւն-
նը արժանաւոր սրբիւնք չունեցաւ ,
յայտնի եղաւ որ կանոնները ապար-
գիւն թղթի վրայ գրուած մնացին։

Ուստի այս մասին եղած անհոգե-
թիւնները երբ կը լսէր գերագոյն ժո-
ղով , թէպէտ անհաւատարի կը թու-
էր , բայց և ստուգելու չէր դանդա-
ղէր . վանքոյ արժանահաւատ ան-
ձանց վրայութեամբ լուծած գտնադա-
ները ստուգուեցան , թէ կանոնադ-
րութեան անգործ մնալը , թէ գաւառ-
ւին դպրոցներ անինամ ըլլալը , թէ
ժողովուրդը հանգստութիւնը խանգա-
րուիլ , թէ վանքին բարեք կառա-
վարութեանը օրինապէս առաջ չեր-
թալը։

Եւս պատճառաւ ստիպուեցան
հոգեւոր և գերագոյն ժողովներն բե-
րել ի Կոստանդնուպօլիս Սոյ վանից
առաջնորդ Օլաքարիս վարդապետն ,
և հրաժարեցուցանել ի պաշտօնէն .
որ անկարող եղաւ ճշդիւ ի գործ դը-
նելու կանոնաց պահպանութիւն , վաս-
նորոյ այժմէն ընտրեցին ուսումնասէր
և աղբաւէր Կարապետ վարդապետն՝
որ Վարի առաջնորդ էր , և սրբա-
զան Պատրիարքին կողմանէ գնաց Սը-
լայ վանքը ի փոխանորդութիւն , և
կրկին անգամ սրբազան Պատրիարքին
և գերագոյն ժողովին յատուկ յատուկ
նամակադրութեամբ ծանուցուեցաւ .
նոյն վանքին միաբանութեան աղբին
անփոփոխ կամքը . որ է անպակաս և
անխաղաղ գործածութիւն նորաստ-
ման կանոնաց , որն որ դարձեալ պատ-
րիարքական կնքով վաւերացնելով ,
և մասնաւոր յաւելուած կանոնով
բացատրելով՝ խրկուեցաւ յատկապէս
նոյն միաբանութեանը ի ձեռն հա-
ւատարիմ սիրոցու Վարդանին՝ որ է
աշակերտ սրբազան Պատրիարքին։

Երբ այս օրինաւոր կարգադրութիւն
որ Սոյ նահանգին սուրբ Կարապետի
վանից բարեկարգութեան համար ի
գործ դրին հոգեւոր և քաղաքական գե-
րագոյն ժողովներն , գովելի և փախա-
քելի օրինակ մըն է Հայաստանի մէջ
ուրիշ գտնուած վանքերուն բարեկար-
գութեանն ալ , որուն համար ջանաւ
գիր պիտի ըլլան ժողովներն հետզհե-
տէ այս օրինակ կանոնադրել զիւրա-
քանչիւր վանք՝ աղբային օգուտը մի-
այն նպատակ բռնելով , վասն զի աղբը
կը ցանկայ բարեկարգեալ տեսանել
բոլոր վանքայքը , վանականաց միա-
բանութիւնը և Հայաստանի գաւառ-
ւին դպրոցները . կը յուսանք որ ամեն
առաջնորդ և վանահայր օրինակ առ-
նելով իրենց այս կանոնադրութիւնը ,
կը ջանան նաեւ բարեկարգութեամբ
զարգարել իրենց վանքերը ու միաբա-
նութիւնը , ըստ հաճութեան կամաց

